

Микола Ткачук, Олександр Астаф'єв,
(Тернопіль, Київ)

Франкові драми крізь у вимірі хронотопіки

(Козлов Р. А. Хронотопіка Франкових драм: теорія, практика, інтерпретація : монографія / Роман Анатолійович Козлов. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2012. – 352 с.)

Беручись за постать такої величі, як Іван Франко, кожен дослідник має почуватися ніяково. Аж надто дослідник відносно молодий, що вперше виявляє себе на франкознавчій ниві. Бо ж зазвичай перед ним височіють сформовані сотнями праць скелі усталених поглядів, потрактувань, інтерпретацій. І дуже радісно, що попри все знаходяться автори, які згоджуються «лупати сю скалю».

Рецензована монографія Романа Козлова – це однозначно чергова успішна віха в осягненні драматургії І. Франка, якій традиційно приділяється менше уваги, ніж прозі та поезії. І навіть нині, коли вітчизняне літературознавство захопила хвиля переосмислення творчості галицького генія, його драматичний доробок перебуває на відносній периферії дослідницької уваги. Причин тому багато, і найперші з них слід шукати в ролі, що належить І. Франкові та його найближчому культурному оточенню, у становленні українського театру. Локальна диспропорція в його поступі суттєво позначилася на специфічних рисах західноукраїнських п'єс, про що неодноразово зазначали дослідники, однак Франкові твори – це своєрідний місток між обома частинами єдиної нації та європейською театральною традицією. Як і вся творчість письменника, його п'єси наділені багатомановою жанровою, стильовою, сюжетною поліфонією і разом з тим мають неповторний авторський знак. Відчутти це, здається, і прагнув Роман Козлов своєю монографією.

Методологічні настанови Романа Козлова сформульовані на основі філософії Іммануїла Канта, з якою – це добре показано в другій частині монографії – виявляється надзвичайно споріднений світогляд І. Франка. В полі зору дослідника перебувають проблеми художнього часу і простору, що в комплексному теоретичному

узагальненні отримали номенування терміном «хронотопіка», узятим автором із психологічного дискурсу (с. 11). Чітка теоретична основа роботи викликає інтерес у процесі висвітлення багатьох питань із «філософії літератури»: генологічні, жанрознавчі, поетологічні, рецептивні. Усі вони набувають у монографії подвійного звучання: спершу їх розкриває сам автор крізь призму оригінального потрактування категорій «художній час» і «художній простір», а потім розкривається їх інтерпретація І. Франком, відтворена на основі його літературознавчих, критичних, філософських праць, публіцистики, епістолярію.

Це дозволяє Р. Козлову взятися до безпосереднього аналізу текстів, визначитись практично з усіма необхідними вихідними аспектами наукового дискурсу. Поза увагою автора лишився хіба що історичний огляд вивчення драматургії І. Франка, та це сповна компенсується наведеними при кожній п'єсі ретроспекціями на основі монографій і статей науковців 40 – 70-х років ХХ століття.

Такий спосіб komponування власного викладу – своєрідне відштовхування від сказаного дослідниками раніше – дозволив авторові по-новому потрактувати сюжетно-конфліктні структури окремих творів, дійти нових висновків щодо їхнього художньо-змістового наповнення. Так, Р. Козлов на підставі зіставлення наявної частини тексту п'єси «Jugurta» з оповіданням римського історика Саллюстія пропонує власні припущення щодо сюжетного вирішення молодим І. Франком першого акту п'єси (нині втрачений), і вони дещо відрізняються від запропонованих Т. Пачовським ще 1971 р. й досі належно не продискутованих.

Цікавими є також міркування Р. Козлова про історію виникнення одноактної п'єси «Послідній крейцар», сформовані на підставі зіставлення хронотопних структур цього твору та оповідання «На вершкуні». Рефлексії автора монографії, з одного боку, підтверджують гіпотезу М. Возняка, згідно з якою п'єса постала після спроб І. Франка взятися до поеми за тим же сюжетом («Історія мідяного крейцара») та перед оповіданням, а з другого – зміщують дату написання п'єси майже на рік, одразу після коломийського ув'язнення письменника. При цьому Р. Козлов вдається до ґрунтовних психоаналітичних заглиблень, застосовуючи не фрейдівські методики, нещодавній сплеск уваги до яких ще часто нагадує про себе в працях літературознавців, а

спосіб інтерпретування, який часто використовував сам Іван Франко. Це шлях уважного простеження всіх життєвих явищ, що так чи так могли вплинути на творче мислення митця.

Слід відзначити також звернення автора монографії до невеликих п'єс, що з різних причин перебували на периферії дослідницької уваги, – це передусім інсценізації «Суд святого Николая», «Великі роковини», замальовки «Будка ч. 27», «Чи вдуріла?». У цьому плані Роман Козлов виявляє наукову послідовність і з однаковою пильністю вивчає прояви часу та простору як у знаних «великих» драмах І. Франка, так і в його «ескізних» творах. Тому цілком органічним і зрозумілим є доповнення міркувань про п'єси контекстом / аналізом прозових і віршових драматичних творів. Такий підхід є незвичним відносно традиційного поділу творчості письменника, але детально обґрунтовується дослідником і дозволяє в майбутньому перейти від суто хронотопних міркувань до *комплексного наратологічного* дослідження всієї спадщини І. Франка.

Та головне – залучення до аналізу не лише власне драм, а й вірців драматичної прози та поезії, що дозволило Р. Козлову вийти на рівень цілісного бачення еволюції Франка-драматурга й побудувати (чи не вперше у франкознавстві) обґрунтовану періодизацію цієї складової його спадщини. Запропоновані дослідником п'ять періодів засновані переважно на спостереженні за змінами в хронотопних структурах творів і, звісно ж, потребують уточнення, але це вже присутній крок на шляху осягнення Франкової мистецької своєрідності, особливостей його драматургічного мислення та застосування хронотопних матриць. Варто звернути увагу дослідникові на новаторство драматурга у застосуванні ретроспективно-аналітичної композиції драм.